

**SINXRON TARJIMA OG‘ZAKI TARJIMANING TURI SIFATIDA, SINXRON
TARJIMA TARIXI VA UNDAGI QIYINCHILIKLAR**

Jumayev Asomiddin Nizomitdinovich
Samarqand davlat chet tillar instituti
E-mail-asomiddinjumayev8838@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sinxron tarjimaning og‘zaki tarjima turi ekanligi, sinxron tarjimaning qanday va qachon paydo bo‘lgani, dastlab sinxron tarjimaga kimpotent olganiyu ammo sinxron tarjima qachondan qo‘llana boshlangani, sinxron tarjimon e‘tibor berishi kerak bo‘lgan masalalar va ushbu jarayonda qanday qiyinchiliklar borligi haqida so‘z borgan. Bunga qo‘shimcha ravishda sinxron tarjima ketma-ket va yozma tarjimadan qanday tomonlari bilan ajralib turishi haqida ham to‘xtalib o‘tilgan. Maqolada fikrlar aniq bo‘lishi uchun Tommola, Hyona, Kurz, Vidal va shu kabi tilshunos olimlarning fikrlariga ham murojaat qilingan.

Kalit so‘zlar: Sinxron tarjima, yozma tarjima, ketma-ket tarjima, manba tili (source language), maqsadli til (target language), stress, fonologik tizim.

KIRISH

Mazkur maqolada asosan sinxron tarjimaning og‘zaki tarjima turlari ichida eng qiyinlaridan biri balki eng qiyini ekani va sinxron tarjimaning kelib chiqish tarixi va ushbu jarayonda tarjimon duch keladigan qiyinchiliklar, bu jarayonda qanday jihozlardan foydalanish va bu borada olimlarning fikrlari berilgan. Shuningdek, maqolada kognitiv masalalar va fonetika, morfologiya, sintaksis kabi til birliklarining sinxron tarjimadagi o‘rni haqida berilgan.

Avvaliga men sinxron tarjima jarayonining o‘zi haqida ma‘lumot bermoqchiman. Sinxron tarjima biz yashab turgan hayotning turli jabhalarida faoliyat yuritadigan odamlarga tanish bo‘lgan soha. Shuningdek, u bugungi kunda yuqori texnologiyalarning ko‘p madaniyatli dunyosida jonli xalqaro anjumanlar yoki intervyular efirga uzatiladigan ommaviy axborot vositalarida qo‘llaniladi. Sivilizatsiyaning eng katta nuqtasida, har qanday joyda har qanday vaqtda xalqlarda bo‘ladigan to‘siqlarini yo‘q qilish orqali turli xil ko‘p tilli jamiyatni birlashtiradigan ushbu harakat bilan bog‘liq bilim va jismoniy jarayonlarni anglash ahamiyatga ega. Xabarni manba tilida (SL) doimiy va tezkor tinglash va uni maqsadli tilga (TL) og‘zaki yetkazish "sinxron tarjima" deb nomlanadi. "Sinxron tarjima – bu og‘zaki tarjima turlari orasida eng murakkabi bo‘lib, mazkur turdagi tarjimada maxsus jihozdan foydalanib tarjima amalga oshiriladi. Bu notiq nutq so‘zlayotgan chog‘ida tarjimonning uni bo‘lmasdan uzluksiz nutq mazmunini tinglovchilarga yetkazib beradigan og‘zaki tarjima usulidir. Sinxron tarjimada, tarjimon tarjima qilish kabinasida o‘tiradi va quloqchin orqali so‘zlovchini tinglaydi. So‘ng tinglash chog‘ida mikrofon orqali tarjima qiladi. Konferensiya xonasidagi delegatlar asosiy tilni quloqchin orqali tinglashadi" [1, 4]. Bu jarayonda tarjimon ovoz o‘tkazmaydigan, masofaviy boshqaruv jihozlari bilan jihozlangan va umuman tarjimon gapirayotgan odamni va u foydalanayotgan manbani aniq ko‘ra oladigan kompyuter joylashgan joyda amalga oshadi.

Ushbu harakat davomida kiruvchi xabar maqsadli tilda nutqqa kiradi. Juda ko'p parametrlarga bog'liq bo'lgan holda tarjimondan qisqa vaqt ichida manbadan to'satdan keladigan ma'lumotlarni saqlash va boshqarish uchun ilg'or bilim va qobiliyatlarni talab qiladi, bu esa juda nozik e'tibor va mulohazalarni o'z ichiga olgan yuqori darajadagi aqliy jarayonlarini ko'rsatadi. Shu ma'noda "bir vaqtning o'zida" atamasi yani "sensu lato" ga aniq ishora qiladi, chunki "manba tilidagi asl xabar va uni tarjimon tomonidan maqsadli tilga tarjima qilish o'rtasida ma'lum bir soniya kechikish" mavjud.

Ushbu kechikish odatda jumlaning davomiyligi yoki tarjima qilishni boshlash uchun mazmunli bo'lakni aniqlash uchun zarur bo'lgan vaqt bilan bog'liq. Kuchli tanlov jarayonidan so'ng va aspirantura darajasidagi katta mashg'ulotlar orqali tarjimonlar ilgari aytib o'tilgan "sensu lato" atamasidan tushunilishi mumkin bo'lgan so'zma-so'z tarjima qilishdan qochish strategiyasini ishlab chiqishga va bu jarayon davomida og'ir aqliy yukni yengish strategiyalarini egallashga o'rgatiladi. Garchi ular bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan ikkita lingvistik fan bo'lsada, sinxron tarjima yozma tarjimadan mohiyatan farq qiladi, chunki u ma'lum bir matnning o'zgaruvchilari bilan chegaralanmaydi va bu ko'lamdagi asosiy o'zgaruvchi markazda yotadi. So'z yasalishi, gap qurilishi kabi qiyinchiliklarga qo'shimcha ravishda yana tarjimon shug'ullanishi kerak bo'lgan til shakllari ham bor. Tarjimon aniq og'zaki artefakti yaratish uchun har qanday qo'shimcha ma'lumotnomalarga kirish uchun yetarli vaqtga ega bo'lsada, u bir tildan murakkab xabar qabul qiladi va xabarni sodiqlik bilan yetkazish uchun juda qisqa vaqt ichida maqsadli tilda leksik qaror qabul qilish jarayonini boshdan kechiradi. Tovush toni bir vaqtning o'zida qo'shiq va monoton - lingvistik, madaniy va hissiy jihatdan teng keladigan xabarni eshitmaslik uchun professional tarzda sozlanishi kerak. Shu nuqtada, ikkala fan amaliyotchilaridan talab qilinadigan ko'nikmalar o'rtasidagi farq alohida tasniflanishi kerak. Yaxshi tarjimonning eng ko'zga ko'ringan xususiyati-bu lingvistik va madaniy ko'nikmalar parametrlariga qo'shimcha ravishda, maqsadli tilga oson murojaat qilish qobiliyatlaridir. Biroq, ma'lumki, hatto ikki tilni biladigan shaxslar ham kamdan-kam hollarda ma'lum bir mavzuda o'z fikrlarini ikkala tilda ham teng darajada yaxshi ifoda eta olishadi va ko'plab tarjimonlar to'liq ikki tilni bilishmaydi. Shuning uchun Evropa Ittifoqi tarjimondan hujjatlarni faqat ona tiliga tarjima qilishni talab qilmoqda. Biroq, umuman tarjimon lug'atlar yoki lug'atlar kabi manbalardan hech qanday yordam olmasdan, har ikki yo'nalishda ham bir zumda tarjima qila olishi kerak. Shuningdek, ular ommaviy murojaat qilish ko'nikmalariga va idiomalar, so'zlashuv so'zlari va boshqa madaniy jihatdan o'ziga xos havolalarni maqsadli tilda o'xshash bayonotlarga o'tkazish uchun intellektual imkoniyatlarga ega bo'lishi kerak, bu odatdagi sharoitda allaqachon talab qilinadigan vazifadir. Ushbu o'zgaruvchilardan tashqari tarjimon har doim tobe bo'lgan narsa bor, bu "stress" omilidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, 30 daqiqalik doimiy tarjimadan so'ng, sinxron tarjimonlarning aniqligi va to'liqligi charchoq tufayli keskin pasayganga o'xshaydi, chunki inson ongi kerakli konsentratsiyani ushbu davomiylikdan uzoq ushlab turolmaydi. Mozer va uning hamkasblari tomonidan konferentsiya tarjimasida stress va charchoq bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotda, [2, 249] shu qarorga kelishdiki tarjimonlar xatto ularning xatolar soni aqliy zo'riqish tufayli oshib borayotganini bilmasliklari mumkin. Vazifaning murakkabligiga kelsak, Tommola va Hyo'na' uni quyidagicha tariflashdi: sinxron tarjima-bu tilni idrok etish, tushunish, tarjima qilish va ishlab chiqarish amallari deyarli parallel

va og'ir vaqt bosimi ostida amalga oshiriladigan juda murakkab nutq jarayoni. Vazifa og'ir jarayon qiyinchiligini yaratishi mumkin. [3, 200].

Shunday qilib, bu, albatta, juda qiyin harakat va hatto ishda professional tarjimonlar bo'lsa ham, aqliy ortiqcha yuklanishdan kelib chiqadigan noaniqlikni yo'qotish va umdorlik sifatini iloji boricha yo'qotmaslik uchun vazifa davomida o'rtacha 25-30 daqiqalik tanaffus olish afzaldir. Ushbu aqliy ortiqcha yuklanishning shiddatligi bugungi kunda aqliy fan va tilshunoslik tadqiqotchilari tomonidan ham tasdiqlangan. Kurz tomonidan sinxron tarjima paytida fiziologik stress bo'yicha yana bir tadqiqot so'nggi yigirma yil ichida empirik stress tadqiqotlariga ishora beradi va tarjimonlar ichida ishlaydigan ekologik (kabinadagi namlik va havo sifati), psixologik (shaxsning o'ziga bo'lgan ishonchi yoki vaziyatga hukm berish usuli) va fiziologik (tinglash va shadowing tufayli aqliy yuk) stressni ko'rsatadi.

Vidal [4, 140]: "tarjimonlar uchun charchoq asosan jismoniy emas" deb ta'kidlaydi. Bu murakkab aqliy jarayon va yuqori darajadagi konsentratsiyadan kelib chiqadi, tarjimon eshitishi, keyin tushunishi, tahlil qilishi va nihoyat fikrlarni boshqa tilda izchil ifoda etishi kerak."U, shuningdek, Patricia Michelsondan misol keltirdi (A Handbook for Ohio Judges: 106) sud boshqaruvi va boshqaruv hisobotida : "ko'p odamlar tarjimon tarjima davomida kamida 22 bilim ko'nikmalaridan foydalanishini anglashmaydi, " deb ma'lumot beradi va "bir vaqtning o'zida tarjima qilishning boshqa tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, charchoq kognitiv jarayonning turli jihatlariga xalaqit beradigan ekologik omillar bilan kuchayadi" deya gapida davom etdi. Shu bilan aytib o'tilgan barcha aqliy jarayonlar tarjimon uchun tarjima paytida uddasidan chiqish uchun ko'p vazifali strategiyalarni talab qiladi va hozirgi kunga qadar olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, uzoq va qisqa muddatli xotira va asosan moslashuvchan intellekt mahsulidir, qaysiki mantiqiy fikr yuritish, munosabatlarni aniqlash va yangi stimul, bilim mustaqilligi va hayot davomida talab qilinadigan mahoratlarga aloqasi bo'lgan muammolarni hal qilish qobiliyatidir. Shu sababli, sotsiologiya, psixologiya va nevrologiya kabi tilshunoslikdan tashqari boshqa ko'plab sohalar bilan umumiylikka ega bo'lgan holda, sinxron tarjimaning qaytarib bo'lmaydigan bir necha profilliligi yaqinda tobora ko'proq tadqiqotchilarni ushbu jismoniy va aqliy jihatdan talabchan vazifa haqida tushuncha berishga olib kela boshladi. Sinxron tarjima qilish ilmiy tadqiqotlar nuqtai nazaridan juda yosh soha bo'lsada, kognitiv axborotni qayta ishlash ushbu sohadagi olimlar uchun qiziqish uyg'otdi. "Tarjima qilish sohasi, ayniqsa, psixologlar va psixolingvistika borasida nazariy xotira modellari va aqliy leksikani o'rganish uchun juda muhim bo'ldi chunki u "biz tilni qanday qayta ishlaymiz va tushunamiz, tilni qanday ishlab chiqaramiz va psixolingvistikani ustun qo'yadigan yangi tilni qanday egallaymiz" kabi savollarni beradi".

Vazifaning aqliy qiyinligi va nafaqat jismoniy va kognitiv qobiliyatlarga, balki atrof-muhit omillari va stress nuqtalariga ham bog'liqligi sababli ularni egallash qiyin. Sinxron tarjima neyrolingvistikaga hissa qo'shadi va aksincha "miya nutq tovushlarini fon shovqinidan qanday ajratadi, tilning fonologik tizimi miyada qanday namoyon bo'ladi, miya so'zlarni qanday saqlaydi va ularga kiradi va miya ko'p so'zli gaplar va jummalarni shakllantirish uchun so'zlardan qanday foydalanadi" kabi savollarga javob beradi. O'z-o'zidan ma'lumki, ikki tilli yoki poliglott tarjimonlar so'nggi paytlarda Neyrolingvistikada mashhur sinov sub'ektlariga aylanishdi, chunki bu odamlar miya tuzilmalari va tilni o'zlashtirish, til va miya rivojlanish bosqichlari o'rtasidagi

munosabatlarni kuzatish uchun ajoyib manba bo'lib, keyin neuroplastiklik ikkinchi tilni o'zlashtirish va sinxron tarjima bo'yicha tajribadan keyin keldi. Shubhasiz, sinxron tarjima qilishning eng cheklovchi xususiyatlaridan biri, ehtimol, vazifaning "bir vaqtning o'zida" bo'lishi kerak ya'ni xabarni bir tildan ikkinchi tilga manba tilidan maqsadli tilga yoki aksincha aynan o'sha paytda tushunish kerak bo'lgan joyda tinglash va gapirish orqali transformatsiya va ishlab chiqarish sodir bo'ladi. Tadqiqotchilarning hozirgi kungacha olib borgan bebaho tadqiqotlari tufayli biz eshitish va tushunish o'rtasidagi bu jarayon miyamizda qanday amalga oshishini bilamiz. Muxtasar qilib aytganda, tashqi quloqdan tovush ma'lumotlari ichki havoga etib boradi va u yerda miya sopi tomon boradi. Keyin u talamusga o'tkaziladi va keyin og'zaki xotira bilan shug'ullanadigan va sinxron tarjima jarayoni uchun muhim rol o'ynaydigan vaqtinchalik quloq tog'ayiga o'tkaziladi. Wernicke's maydoni ham ushbu quloq tog'ayida joylashgan bo'lib, tilni o'qib tushunish va iboralarni to'g'ri ishlatish bilan tushunish va tovushlarni talqin qilish uchun juda muhimdir. So'zlarni tahlil qilish va malumotlarni kiritishni tushungandan so'ng, navbat malumotni boshqa tilda ifodalash va shu bilan tarjima jarayoni davom etayotgan taqdirda "almashtirish" ga keladi. Brocaning old miyadagi maydoni nutq va tilni tashkil qilish, ishlab chiqarish va manipulyatsiya bilan shug'ullanadi va tepa miya og'zaki va yozma tilda xotira bilan bog'lanishni o'rnatishga imkon beradi, shunda ma'no berilishi mumkin. Bu batafsil tavsiflanganda juda qiyin, ammo mukammal mexanizmga o'xshaydi, ammo tarjima qilish vazifasining o'zagi aynan shu yerda, xotirada joylashgan bo'lib, ularsiz sinxron tarjima vazifasiga o'zi inson uchun erisha olmaydi. Bu, shuningdek, xotira va uning potentsial qobiliyatining sinxron tarjima qilish harakatiga ajoyib ta'siri borligini anglatadi.

Endi biz hammamiz sinxron tarjima haqida bilamiz, shuning uchun sinxron tarjimaning qanday boshlanganligini ko'rib chiqish vaqti keldi. Birinchi Jahon urushi va ikkinchi Jahon urushi o'rtasidagi davr ketma-ket tarjima davri edi, ammo 1920-yillarda tadbirkor Edvard Filene tomonidan muhandis Gordon Finlayning hamkorligi bilan qilingan takliflar tezkor tarjima tizimlarini sinovdan o'tkazishni qo'llab quvvatladi. Ularning asosiy maqsadi ketma-ket tarjima (xuddi shu nutq keyinchalik boshqa rasmiy tilda, ingliz yoki frantsuz tillarida tarjimonlar tomonidan takrorlangan) ni tezkor og'zaki tarjima bilan almashtirish orqali vaqtni tejash edi. Tajribalar Millatlar Ligasida 1926 yilda boshlandi, lekin birinchi sinxron tarjima kurslari, Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) da tashkil etildi, kurslar 1928 yil fevral va May oylari orasida bo'lib o'tdi, oltita muvaffaqiyatli nomzod o'sha yili navbatdagi XMT bosh konferentsiyasida sinxron tarjima rejimda tarjima qilishga tayyor edi. XMT xodimlari va ketma-ket mustaqil tarjimonlarning reaksiyasi umuman salbiy edi, ammo natijalar uchrashuvlarni rivojlantirish uchun shubhasiz muvaffaqiyatli bo'ldi [5, 10]. O'sha vaqtga qadar faqat ish beruvchilar va hukumatlar ikkita rasmiy tildan birini, ingliz va frantsuz tillarini tushunadigan delegatlarni yuborish imkoniyatiga ega edilar. Nyurnberg va Tokio harbiy tribunallarida tarjima qilish sinxron tarjima tarixda birinchi marta ittifoqchi davlatlar tomonidan tashkil etilgan harbiy tribunallarda mag'lubiyatga uchragan mamlakatlardan kelgan urush jinoyatchilarini javobgarlikka tortish uchun ommaviy axborot vositalarining e'tiborini tortdi.

Francesca Gaiba [6, 50] yirik natsist urush jinoyatchilari jinoiy javobgarlikka tortilgan asosiy Nyurnberg sudida sinxron tarjimonlikning nozik jihatlarni tasvirlaydi. Sinxron tarjimonlik sudda birinchi marta qo'llanila boshlandi va tarjimonlar shoshilinch ravishda jalb qilindi.

Ehtimol, shuning uchun sud sudlanuvchilarning adolatli munosabatiga putur yetkazishi mumkin bo'lgan noto'g'ri tarjimaning oldini olish uchun "xavfsizlik tarmoqlarini (stenografik yozuvlar, sud jarayonining elektr yozuvlari va bosma yozuvlarning yakuniy qayta ko'rib chiqilgan versiyalari)" o'rnatdi.

Nyurnbergda sodir bo'lgan voqealardan farqli o'laroq, Tokio sudida tarjimonning asosiy usuli ketma-ketlik edi [7, 37]. Ko'rinib turibdiki, yangi uch darajali tizim (tarjimonlar Yaponiya fuqarolari, monitorlar yapon amerikaliklar yoki Nisei, til hakami esa tarjimonlarning ishini kuzatuvchi kavkazlik amerikalik harbiy ofitser bo'lgan) sud jarayonining rivojlanishi va tarjima bilan bog'liq muammolar yuzaga kelganligi sababli joriy etilgan: Vaqt o'tishi bilan foydalanuvchilar tarjimonlik amaliyoti bilan tanishdilar yoki sinab ko'rish va xatolar orqali "ta'lim olishdi". Bu yerda kuzatuvchilar asosan yapon millatiga mansub amerikaliklar bo'lgan va sud jarayonini o'tkazgan Qo'shma Shtatlar tomonidan shubha bilan qaralgan tarjimonlarni "taftish" qilish uchun ham xizmat qilgan. Urush paytida aralash yoki ikki madaniyatli shaxslar uchun sodiqlik to'g'risida qaror qabul qilish qiyinligi, Takeda ta'kidlaganidek bugungi kunda ham urush holatlarida tarjimonlarga ta'sir qiladigan elementdir. Sudda aytilgan har bir so'zni ingliz tilidan tarjima qilish zarurati yapon tiliga yoki aksincha, sud jarayonining davomiyligini kamida ikki barobarga oshirdi. Bir g'arb nutqini boshqa tilga tarjima qilishda erishiladigan tezlik va ishonch bilan bir tildan ikkinchi tilga tarjima qilish mumkin emas. Yapon tilidan ingliz tiliga yoki teskarisiga so'zma-so'z tarjima qilish ko'pincha mumkin emas. Ko'p jihatdan parafrazadan boshqa hech narsaga erishib bo'lmaydi va har ikki tildagi mutaxassislar tarjimonlik kasbining tarixida to'g'ri parafraza qilishlari bilan farqlanishadi. Natijada, suddagi tarjimonlar ko'pincha e'lon qilishlari kerak bo'lgan tarjimani tanlashda qiyinchiliklarga duch kelishdi va tribunal bahsli tarjima masalalarini hal qilish uchun til hakamlik kengashini tuzishga majbur bo'ldi. Tokio sudida yapon va ingliz tillariga tarjima qilish mumkin emasligi va aksincha, tez-tez eslatib o'tilishi "tarjimada yo'qolgan" metaforasining ramzi bo'lib, uning sud jarayonining adolatliligiga ta'sir qilishi mumkin. Ular, shuningdek, sinxron tarjimonda to'liq va tezkor ekvivalentlikni yaratishning haqiqiy chegaralariga ishora qiladilar, bu nafaqat ushbu til kombinatsiyasida, balki professional tarjimonlar tomonidan tez-tez duch keladigan qiyinchilikdir. Polkovnik Dostert (1904-1971) Nyurnbergda o'z muvaffaqiyatini namoyish qilgandan so'ng, u BMT shtab-kvartirasida tizimni sinab ko'rishga taklif qilindi. Ushbu tajribalarning muvaffaqiyati 1947 yilda bir vaqtning o'zida sinxron tarjimaning BMTda muntazam tarjima qilish usuli sifatida qabul qilinishiga olib keldi, bu hozirgacha qo'llanib kelinadi. Nyurnberg sinovlari (1945-1946) sinxron tarjimaning rasmiy tug'ilgan kuni hisoblanadi biroq, sinxron tarjima 1926-yildayoq ixtiro qilingan. Patentni IBM (International Business Machines) xodimi Alan Gordon Finlay olgan, [8] va ikkinchi jahon urushidan oldin vaqti-vaqti bilan ishlatilgan. Finlay amerikalik biznesmen va xayriyachi Edvard Filene bilan birgalikda sinxron tarjima uskunalarini loyihalash va ishlab chiqishda muhim rol o'ynagan. 1925 yilda E. Filene janob E. Drummondga xat yozdi, unda sinxron tarjima tushunchasi yozma tarixda birinchi marta qo'llaniladi.

Ushbu maktubda E. Filene 1925-yil 2-apreldayoq Millatlar Ligasida sinxron tarjimani qo'llash g'oyasi haqida gapirgan. Filene o'sha kuni janob E. Drummondga yozdi: Bitta yuqori sifatli mikrofon uning so'zlarini qabul qilish uchun supaga yoki stendga joylashtiriladi. Bu mikrofon

kuchaytirgich orqali qo'shni so'kin xonaga o'rnatiladigan bir qator minigarnaturalarga ulanadi. Har bir eshitish vositasi tarjimon kabinasida yoki xonadagi joylashuvida tugaydi. Tarjimon kabinasi oddiy telefon stoli stendi bilan ta'minlanadi, uning ustiga yuqori sifatli yaqinida turib gaplashiluvchi mikrofon o'rnatilgan bo'lib, u boshqa kuchaytirgich orqali auditoriya yoki majlislar zalining belgilangan qismida joylashgan bir qancha eshitish vositalariga ulanadi. Har bir tarjimonning tarjima qilingan nutqi asl nutqni yetkazib berish bilan bir vaqtda amalga oshiriladi, kechikish faqatgina nutqni yozib olish va tarjimonning magnitafondan olingan stenografik yozuvlardan to'g'ridan-to'g'ri va tez tarjima qilish qobiliyatiga bog'liq bo'lgan. Nyurnberg sudlarida to'rtta rasmiy til qo'llanilgan: ingliz, fransuz, nemis va rus tillari. Ketma-ket tarjima qilish jarayonni sezilarli darajada sekinlashtirishi mumkinligidan qo'rqishdi. Bu mutlaqo yangi texnikaning, ya'ni sinxron tarjimaning joriy etilishiga olib keldi. Ushbu tarjima texnikasi tarjimondan ma'ruzachini manba (yoki passiv) tilda tinglashi va bu nutqni real vaqt rejimida, ya'ni bir vaqtning o'zida quloqchinlar va mikrofonlar orqali boshqa tilga og'zaki tarjima qilishini talab qiladi. Tarjimonlar har bir rasmiy til uchun bittadan to'rt bo'limga bo'lingan, har bir bo'limda uchta tarjimon qolgan uchta tildan to'rtinchisi (o'z ona tili) da ishlaydi. Masalan, ingliz tili uchun ajratilgan xonacha uchta tarjimondan iborat bo'lib, biri nemis tilidan ingliz tiliga, biri fransuz tilidan, biri rus tilidan va boshqalardan iborat edi. To'rtta rasmiy tildan birortasini ham bilmaydigan sudlanuvchilar ketma-ket sud tarjimonlari bilan ta'minlangan. Jarayon davomida eshitilgan ba'zi tillar orasida yahudiy, venger, chex, ukrain va polyak tillari bor edi. Tarjimonlar rasmiy tillarda so'zlashadigan tegishli mamlakatlar tomonidan yollangan va imtihondan o'tgan: Qo'shma Shtatlar, Buyuk Britaniya, Fransiya, Sovet Ittifoqi, Germaniya, Shveysariya va Avstriya, shuningdek, alohida hollarda Belgiya va Niderlandiya. Ko'pchilik sobiq tarjimonlar, armiya xodimlari va tilshunoslar edi, ba'zilar tajribali ketma-ket tarjimonlar edi, boshqalari oddiy shaxslar va hatto ko'p tilli muhitda xalqaro hayotni o'tkazgan yaqinda o'rta maktabni bitiruvchilar ham bor edi. O'sha paytda eng yaxshi tarjimonni yaratadigan fazilatlar keng madaniyat, qomusiy bilim, izlanuvchanlik, shuningdek, tabiiy xotirjamlikdir, deb ishonilgan. Shu o'rinda tarjimonlar haqida quyidagi fikrni berishimiz mumkin: Matnni takrorlash nafaqat aniq, balki to'liq aytish tarjimonning asosiy vazifasi hisoblanadi. Keng ko'lamlı sinov va xatoliklarga qaramay, tarjima tizimisiz sud jarayonlari mumkin bo'lmas edi va o'z navbatida, sudlar va konferensiyalarda ko'p tilni biladigan tarjimonlar masalalarni hal qilish usuliga inqilob yasadi. Sinovlardan so'ng bir qancha tarjimonlar yangi tashkil etilgan Birlashgan Millatlar Tashkilotiga ishga qabul qilindi.

XULOSA

Sinxron tarjima hozirgi kunda mamlakatimizda yosh sohalardan biri hisoblanadi. Ketma-ket tarjima, yozma tarjima anchagina yaxshi rivojlangan va o'ziga xos maktabiga ham ega. Endilikda sinxron tarjimani og'zaki tarjimaning eng qiyin turi deb olsakda bu sohani kelajakda mamlakatimizda keng ko'lamda har jabhada qollanilishi va o'z maktabiga ega bo'lishiga ishonamiz. Sinxron tarjima orqali ketma ket yoki yozma tarjima vaqtidagi ketgan vaqt va xarajatlar, masofa va boshqa qarshi omillarga juda yaxshi yechim topiladi. Sinxron tarjima juda qulay va tejamkor ekanini biz yuqoridagi misollardan ham ko'rishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ismatullayeva N, "Sinxron tarjima masalalari". Hamidov. X, Ismatullayeva N, S. Ergasheva: "Sinxron tarjima masalalari" T.: T D Sh I 2017, 4- bet.
2. Moser-Mercer Barbara. "The interpretation profession: A discourse perspective." *Meta: Journal des traducteurs/Meta: Translators' Journal* 41, no. 2 (1996): 249.
3. Tommola, Jukka, and Juha Hyönä. "Simultaneous Interpretation: Challenges and Strategies." *Journal of Language Processing and Interpretation* 15, no. 3 (1990): 200.
4. Vidal M. The role of working memory in cognitive processes. *Journal of Cognitive Psychology*, 15(2), (1997), 140.
5. Baigorri B. J. Teoría y práctica de la interpretación simultánea. Universitat Jaume I. (2004), 10.
6. Francesca, Gaiba. The origins of simultaneous interpretation: The Nuremberg Trial. Ottawa [Ont.]: Ottawa University Press, (1998), pp. 50.
7. Takeda, Kayoko. The Role of Interpreters at the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: From Language Gatekeepers to Guardian of Fairness. In R. Meylaerts & F. Spinzi (Eds.), *Interconnecting Translation Studies and Imagology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. (2010), (pp. 37).
8. Cyril FLEROV (2013-10-30). "On Comintern and Hush-a-Phone: Early history of simultaneous interpretation equi". aiic.net. Retrieved 20 February 2019.